

پژوهش‌های شبه میان‌رشته‌ای

پایان‌نامه در رشته مدیریت صنعتی بوده که یک پزشک استاد راهنمای آن بوده است. اما در رشته ما وضع به گونه دیگری است. چندین پایان‌نامه، با عناوینی نظیر «بررسی ارگونومیکی محیط کار و آسیب‌های جسمانی ناشی از کار در کتابخانه» دفاع شده است. چندین تحقیق در حوزه‌های علوم مدیریت و روان‌شناسی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی انجام شده است که نه دانشجوی و نه استاد راهنما و مشاور هیچ‌گونه تخصص و یا حتی تجربه و مطالعه پیشینی در موضوع مورد بحث نداشته‌اند. صرفاً به علت آن که جامعه مورد پژوهش کتابخانه و یا مراجعه‌کنندگان به کتابخانه بوده، متخصص کتابداری به آنها پرداخته است. متأسفانه در برخی از آنها، از نزدیک شاهد سرگشتگی و تلاش بعضاً بی‌ثمر دانشجوی بوده‌ام.

این درست است که مرزهای موجود میان رشته‌های مختلف علمی بسیار کمرنگ و در مواردی ناپدید شده است، اما باید به

پایان‌نامه‌ای با عنوان «تعیین میزان آسیب‌های شایع در وزنه‌برداران نخبه کشور» دفاع شده است. به نظر شما، پژوهشگر آن در چه حوزه‌ای فارغ‌التحصیل شده است؟ آیا ممکن است فکر کنید چون جامعه انتخاب شده، وزنه‌برداران هستند، باید محقق هم وزنه‌بردار باشد؟ شاید فکر کنید او دانشجوی تربیت بدنی بوده است. اما واقعیت این است که وی در طب ورزش با گرایش آسیب‌شناسی مشغول تحصیل بوده است و موضوع پژوهش با تخصص او انطباق کامل دارد.

پژوهش دیگری با عنوان «بررسی آسیب‌های ناشی از کار در کارخانجات مواد غذایی» انجام شده است. آیا انتظار داریم که محقق در علوم تغذیه تحصیل کرده باشد؟ اما این تحقیق را متخصص «بهداشت کار» انجام داده است.

پژوهشی را با عنوان «بررسی وضعیت برنامه‌های راهبردی در بیمارستان‌های کشور» پزشکان به انجام نرسانده‌اند، بلکه موضوع

ویژگی مطالعات میان‌رشته‌ای^۱ توجه داشت. برای انجام این نوع مطالعات، وجود حداقل شرایط تخصصی، گریزناپذیر است. در این نوع مطالعات باید بیش از یک رشته علمی در حل یا تحلیل مسئله مورد استفاده قرار گیرد تا بشود به آن عنوان پژوهش میان‌رشته‌ای داد. باید توجه داشت که صرف میان‌رشته‌ای بودن کتابداری و اطلاع‌رسانی به ما این مجوز را نمی‌دهد که بدون فراهم آوردن حداقل شرایط به همه حوزه‌ها سرک بکشیم و در همه زمینه‌ها به پژوهش پردازیم.

گاهی شاهد بوده‌ایم که دانشجویان به ضرورت بهره‌گیری از سایر تخصص‌ها در انجام کار خود رسیده‌اند و مثلاً کوشیده‌اند استاد راهنمایان به علت نیاز به تخصص و تجربه، از خارج از گروه انتخاب شود که

معمولاً به علت بسته بودن چنین محیط‌هایی با شکست مواجه شده‌اند.

انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای بسامان، موجب هم‌افزایی گران‌سنگی در دانش کتابداری می‌شود. اما انجام نابسامان آن، پژوهش‌های ضعیف و بی‌مصرفی به جامعه علمی عرضه خواهد داشت که رافع مشکلی نخواهند بود. شاید در این زمینه، تمثیل محمد مالجو، بیان حقیقت باشد و خطیر بودن کار را نشان دهد: پژوهشگران حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای همچون بندبازانی هستند که با حرکت بر روی طنابی نازک، می‌خواهند از این سوی دره به سوی دیگر آن بروند. اگر موفق شدند تشویق می‌شوند. اما اگر موفق نشدند، به آنها خواهند خندید؛ و صد افسوس که بیشتر خنده‌ها، متوجه رشته خواهد شد!

فریبرز خسروی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی